

PSI, PEJSKAŘI A ZAVEDENÍ DANĚ PSOVSKÉ V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ V PRAZE

PAVLA LUTOVSKÁ

„Pes domovní pokládá se za jedno z nejhlavnějších plemen psích. Pes tento je silné, v běhu dosti rychlé a vytrvalé zvíře; má bystrý rozum, vtip a velikou chytrost, vyznamenává se vzornou bedlivostí, ostražitostí, věrnou a poctivou myslí, jakož i statečnou a odhodlanou povahou. Pro rozličné tyto vlastnosti hodí se pes ten k všelikým službám a potřebám lidským, jimž také v plné míře vyhovuje; buď se ho využívá co strážce domu, nebo co opatrovníka stád dobytka, buď konečně co tahouna do vozíků a saní.“¹

Fond Policejní ředitelství Praha I (1769–1920) uložený v Národním archivu uchovává mimo jiné velké množství drobných informací ze života obyvatel Prahy a nabízí různé náměty k bádání.² V jeho všeobecné registratuře³ jsou uloženy převážně osobní spisy lidí, kteří měli v tomto období co dělat s policií, ať již například jako žadatelé o pasy či účastníci nehod, jako pachatelé nepravostí nebo jejich oběti. Pro období let 1861–1880⁴ se v této části fondu v indexech objevují i pravidelně vedené věcné rubriky, hesla, týkající se agendy policie. Jedním z těchto hesel je *Hunde*, tedy Psi. Již podle záznamů v indexech můžeme určit agendu, kterou vedla tehdejší policie v souvislosti se psy a jejich majiteli.

V letech 1861–1865 řešila pražská policie podle záznamů v indexu⁵ kromě úřední agendy, jako jsou předpisy, nařízení a normálie, i opatření ohledně vztekliny a dále případy ztracených, odcizených či naopak nalezených psů v Praze a okolí a případy pokousaných osob. V záznamech o nalezených psech je kromě popisu a případně jména psa uvedeno jméno a bydliště člověka, který se zvířete dočasně ujal nebo případ nahlásil. Ještě více zápisů – případů nalezených psů je zapsáno

1 Starý, Karel: Život zvířat. Praha 1874. Matice lidu, ročník VII., číslo 4, (běžné číslo 40), s. 108.

2 Fond je zpřístupněn inventářem: Ballnerová, Ruth – Pokorný, Josef – Suková, Jarmila: Policejní ředitelství Praha 1769–1920. Inventář. Praha 1963–1964.

3 Národní archiv (NA), fond Policejní ředitelství Praha I – všeobecná registratura (PŘ I).

4 Jedná se o tři manipulační období: 1861–1865, sign. H 180, kart. 412; období 1866–1870, sign. H 177–179, kart. 989; období 1871–1880, sign. H 173–175, kart. 1629.

5 NA, PŘ I – všeobecná registratura, kn. 442.

kolem 95⁶ – je ovšem věnováno hlášení o lidech pokousaných psy; celkem bylo zaznamenáno kolem 105 případů pokousání, vždy s uvedením jména pokousaného a většinou i jména majitele psa. Tak se třeba dočteme, že listonoš Václav Kadeřábek byl pokousán psem profesora Lumbeho, Františka Batěková, manželka mlynářského tovaryše, byla napadena pudlem Josefa Hermanna, Václav Jirotko byl hryznut psem knížete Lobkovice do tváře nebo že Karla Rennera, truhlářského tovaryše z čp. 884/II, kousnul do ruky pes mlékařky M. Hartmannové. Zápisy jsou v němčině a opatřeny odkazy na spis vedený vždy na jméno majitele dotčeného psa. To se týká beze změny i následujících období. V letech 1866–1870 nalezneme v indexu⁷ kolem 110 případů ztracených nebo nalezených psů a plných 160 zápisů o pokousání psem, v indexu⁸ pro období let 1871–1880 je to již 265 případů ztracených a 520 případů kousavých psů, ale vzhledem k delšímu časovému rozpětí se nejedná o nárůst tak hrozivý, jak by se mohlo zdát na první pohled. Ze záznamů hlavně o ztracených nebo odcizených psech se můžeme dozvědět i plemeno nebo řidčeji jméno zvířete. Jsou uváděni lovečtí, stavěcí a lesníčtí psi, dále křepeláci, ohaři, chrti, pinčové a pinčáci, krysařici, hedvábní špicové, buldoci, dogy, bernardýni, novofundlandští psi, vlčáci, pudlové, vlkodavové nebo hafani a řezničtí psi. Jména psů nebyla zapisována pravidelně, ale objevují se jména jako Tristan, Hektor, Piccolo, Black, Moro, Karo, Nero, Tap, Kvik, Šotek, Treger a Schuftel.

V tomto období platilo v Praze nařízení c. k. krajské vlády ze 13. prosince 1850,⁹ které stanovilo, že veškeří psi v Praze pohybující se mimo dům majitele musejí být vedeni na řetěze a opatřeni kovovým náhubkem¹⁰ a tento náhubek musí být zhotoven tak „aby kousnutí zamezoval, aniž by pes v potřebném pohybování jazyka a nosu omezen byl.“¹¹

6 Vzhledem k tomu, že policejní úředníci nezapisovali případy úplně důsledně, nelze ani počty záznamů uvádět zcela přesně a důkladně přepočítávání by vzhledem k pouze informativnímu charakteru bylo nadbytečné.

7 NA, PŘ I – všeobecná registratura, kn. 485.

8 NA, PŘ I – všeobecná registratura, kn. 522.

9 Štědrý, Bohumil: Zákony, nařízení a jiné místní předpisy mimo řád stavební platné pro král. hlav. město Prahu, jakož i některé předpisy týkající se obcí okolních a různých ústavů pražských. Díl II, C. k. policie, policie místní, řády uliční, čelední, policie říční, zádušní a hřbitovní, policie živnostenská, tržnictví, všeobecná nemocnice, c. k. úřady, školství, různé. Praha 1911, s. 130.

10 I podoba náhubku byla určena: „Dráty náhubku běžící v devíti liniích rovnoběžně kolem čumáku musí býti spojeny dráty kolmo na ně připevněnými, z nichž jeden, — jehož část běžící přes hřbet nosu jest podložena koží, — v podobě elipsy obeplní úplně hřbet nosu, přes kterýž vedou tři drátěné spojky ze zdola do středu tohoto drátu. Náhubek pak musí býti upevněn na krku páskem, který jest spojen s kovovými součástkami náhubku čtyřmi řemenky, z nichž jeden jde přes čelo, dva po stranách a jeden vespod hlavy.“ In: Štědrý, B.: Zákony, nařízení, s. 132.

11 O povinnosti nosit náhubky rozhodovaly obce samy. Psi v Praze museli nosit náhubky bez výjimky, ale například v Karlových Varech, Mariánských Lázních, v Teplicích, Českých Budějovi-

Nejvíce dochovaných spisů ve výše vypsanych signaturách pražského policejního ředitelství se týká evidence a následného předávání peněz z pokut zaplacených majiteli psů, jejichž zvířata pobíhala po ulicích či sadech pražských volně a bez náhubku a byla odchycena strážníky či pohodnými. Mezi výkazy a přehledy vybraných částek z jednotlivých čtvrtí se pravidelně objevují seznamy pokutovaných majitelů. Byly vypracovávány čtvrtletně jako doklad pro odvod takto získaných peněz na chudinský fond. Každá čtvrt – uložené jsou hojně seznamy ze Starého a Nového Města pražského, Malé Strany a Karlína, řidčeji z Hradčan, Josefova, Smíchova a Vyšehradu – vedla a uchovávala výkazy získaných obnosů, včetně jmen plátců pokut.¹² V signatuře H 180 nalezneme dotazníky překvapivě již z období od 4. čtvrtiny roku 1854 do první čtvrtiny roku 1866. Seznamy jsou různé dlouhé, od pár jmen po více než třicet pokutovaných osob.

Seznamy majitelů pochytaných psů¹³ byly vedeny německy, každá čtvrt si vytvořila vlastní typ dotazníku, ale všechny obsahují datum odchycení zvířete a datum zaplacení pokuty, výši platby (až na jediný případ 3 zlatých všichni zaplatili 2 zlaté), jméno, zaměstnání a bydliště majitele. Výjimku tvoří dotazník okresního policejního komisařství v Karlíně, kde strážníci uváděli i popis psa, například „schwarzer Schäferhund, gross“ (velký černý ovčácký pes), „rother Hund mit weisser Halsfleck“ (červený pes s bílou skvrnou na krku), „ein kleiner schwarziger Hund“ (malý černý pes), „kleiner weiss-schwarzer Hund auf dem rechten Auge blind“ (malý bíločerný pes slepý na pravé oko), „weisser mittelgrosser Bastardhund“ (bílý středně velký kříženec), „kleiner schäckiger Hund“ (malý strakatý pes) atd.¹⁴

Vydeme-li z uvedeného soupisu majitelů, získáme alespoň přibližnou představu o sociálním rozvrstvení „pejskařů“ v 19. století. Nepřekvapí zjištění, že zahrnuje všechny vrstvy obyvatelstva, mlékařky a květinářky, porodní báby, dělníky, nádeníky, obchodní příručí, živnostníky a řemeslníky. Často se ve výčtu vyskytují poskytovatelé pohostinství, nechybí ale ani úředníci, advokáti, své psy nechalo běhat i několik členů orchestru či fotograf. Mezi pokutovanými majiteli se objevuje farář, řada důstojníků nejrůznějších hodností, lékaři, majitelé domů a továren,

cích i třeba v Linci nebyly náhubky pro psy povinné. Podíváme-li se za hranice, například v Německu bylo nošení obligatorní, ve Švýcarsku se týkalo pouze velkých psů, případně notoricky kousavých, ale i případná provinění byla posuzována shovívavě. Podle údajů se ovšem počty případů výskytu vztekliny nelišily a náhubky neměly v tomto ohledu žádný vliv. In: Věstník obecní Královského hlavního města Prahy z 13. 12. 1902, ročník IX, s. 154.

12 Nejvíce, celkem 1162 majitelů bylo z Nového Města pražského, nejméně z Karlína (208). Bohužel se nejspíše nedochovaly ve spisech všechny čtvrtletní seznamy.

13 V originálním znění nadepisované ve variantách: Consignation über aus Anlass der Auslosung eingefangener maukorblosser Hunde im ... Solarquartal 18.. bei dem k. k. Polizeibezirks Commisariate ... eingangenen Gebühren apod.

14 NA, PŘ I – všeobecná registratura, 1861–1865, sign. H 180, kart. 412, seznam na 3. čtvrtletí roku 1862.

ředitelé úřadů, profesoři, soudní radové. Nemálo majitelů je z řad šlechty, překvapí i policejní strážník a převor maltézského řádu.

Celkově je na seznamech uvedeno hodně přes 3 tisíce jmen, ale nutno říci, že se v průběhu let některá i opakují. Tak například pokutu zaplatil vícekrát řezník Josef Bareš, barvíř hedvábí Dominik Baudiš či obchodník Norbert Bauer, téměř pravidelně docházela pro psa kafrnice Anna Bechyňová z Nového Města pražského, několikrát platili kostelník Václav Bohata, továrník Bondy či manželé Cyterákovi z Malé Strany.

Kromě převažujícího množství psů neurčitelného původu jsou z plemen psů v karlínských záznamech nejvíce jmenováni křepeláci a pinčové, občas jezevčík a pudl.

Studujeme-li záznamy a legislativu související s držením psů v Praze 2. poloviny 19. století, uvědomíme si, že problematika kolem zvířat nebyla jednoznačná. Na jedné straně zde stála náklonnost ke zvířatům, podobající se nejspíše i dnešním vztahům psomilných Pražanů k čtyřnohým svěřencům, na druhou stranu ovšem ne každý psy miloval a považoval je za vhodné k chovu ve městě. Lékař Franz X. Alois Stelzig popisuje ve své medicínské topografii Prahy situaci chudých rodin: „Tímto způsobem jsou bezpochyby chudší a nejchudší třídy našich obyvatel z takto postavených domů vytlačovány a tak ne jedna, nýbrž dokonce dvě až tři rodiny žijí v jedné, k tomu ještě tmavé místnosti velmi často nacpány, kde z toho hojně v morálním ohledu nevýslovné újmy vyplývají; navíc se nutně musí ještě všem zdejšími obyvatelům zdraví podlomit, i kdyby bylo železné, zvláště pro časté a obvyklé spolubydlení s několika psy, kočkami, slepicemi atd., kdy celkově kvůli zvířecímu zápachu a krmení vzduch smrdí, a je téměř nesnesitelný.“¹⁵

Hygienická situace v Praze v polovině 19. století nebyla podle popisu příliš růžová. Zásobování vodou ani systém kanalizace nebyly ještě propracované. Jen málokterý soukromý dům měl zavedenou vodu do patra, lékař Moses Popper¹⁶ uvádí ve své knize vydané v roce 1874, že tuto vymoženost má celkem asi pouhých 15 % soukromých domů. V průměru podle něj připadalo 146 obyvatel na jednu studnu

15 Stelzig, Franz X. Alois: Versuch einer medicinischen Topographie von Prag. Sv. I, Praha 1824, s. 10. - V originále: „Auf diese Art wird unbezweifelt die ärmere und ärmste Klasse unserer Einwohner aus so erbauten Häuser verdrängt und dadurch nicht eine, sondern sogar zwei, bis drei Familien in ein einzelnes, dazu noch finsternes Gemach sehr oft eingezwängt, wo hieraus oft in moralischen Hinsicht unaussprechliche Nachtheile entspringen; überdies muss noch aller da Wohnenden Gesundheit, auch wenn sie eisenfest wäre, besonders bei dem oft gebräuchlichen Zusammenwohnen mit einigen Hunden, Katzen, Hühnern u. s. w., so insgesamt durch ihre Ausdünstungen und Fütterungen die Luft stinkend, und beinahe ungeniessbar gemacht wird, Schiffbruch leiden.“

16 Popper, Moses: Versuch einer medicinischen Topographie von Prag. In: Vierteljahrsschrift für die praktische Heilkunde, Band I – 31. ročník. Praha, Lipsko 1874, s. 25.

na Starém Městě pražském, o málo větší počet je uváděn pro Nové Město pražské a Hradčany, ovšem na Josefově je to již plných 881 obyvatel na jednu studnu. Ani kvalita vody nebyla příliš vysoká a pražský magistrát neustále řešil problémy se zavedením kanalizace a s čistotou města. Vysoká koncentrace obyvatel přinášela častý výskyt nejrůznějších chorob.¹⁷ Oba lékaři se i s odstupem padesáti let shodují na tom, že jednou ze skutečných obtíží v Praze je velký počet psů v ulicích, z nichž se mnoho potuluje po ulici bez pána a bez dozoru. F. X. A. Stelzig píše: „Co se týče psů, jejichž počet není sepsán, ale odhadem, počítáme-li pouhé tři psy na jeden dům, což je zcela jistě nanejvýš podhodnocené, to činí přibližně 11 000, tak je celkem mimo pochybnosti, že tito svým dýcháním a svou nečistotností domy, ale i ulice znečišťují a atmosféru v nízkých a úzkých bytech kazí.“¹⁸ M. Popper o padesát let později uvádí celkový počet až 20 tisíc psů,¹⁹ což znamená, že téměř každý 7. až 8. obyvatel Prahy vlastnil alespoň jednoho psa.²⁰ I přes vydané nařízení se nedal počet psů regulovat. Námitky obyvatel Prahy na množství psů v ulicích se množily. Zvířata znečišťovala ulice, ohrožovala bezpečnost a zdraví obyvatel a bohužel ani zvířatům samotným se nevedlo dobře, byla týrána nedostatkem potravy i brutálním zacházením. Hlasem čtenáře *Posla z Prahy* řečeno jednoznačně: „Kdyby daň ze psů byla ustanovena, zmenšil by se počet nepotřebných a obtížných bestii těch a předešlo by se nebezpečství, jaké pokousáním od nich hrozí,

17 Popper, M: Versuch, s. 18.

18 Stelzig, F. X. A.: Versuch, s. 102. – V originále: „Die Hunde betreffend, deren Zahl zwar nicht konskribirt erscheint, aber aller Wahrscheinlichkeit nach, wenn man nur drei auf ein Haus, was sicher äusserst wenig ist, rechnet, sich beinahe auf 11 000 beläuft, ist ausser allen Zweifel gesetzt, dass dieselben durch ihr Athmen und ihren Unrath sowohl die Häuser, aber auch die Strassen unreinigen, und die Atmosphäre in niedrigen und engen wohnungen verderben.“

19 Popper, M: Versuch, s. 27.

20 Přesto, že nemůžeme porovnávat údaje vzhledem k odlišné rozloze města tehdy a dnes, navíc nejsou počty psů v Praze v 19. století uváděny přesně, ale pro zajímavost zmíníme údaje ohledně počtů psů v roce 2008, jak je přináší na svých stránkách pražský magistrát. A uvážíme-li menší území Prahy i menší počet obyvatel, byla suma psů v 19. století v Praze ohromující. K roku 2008 bylo v Praze hlášeno 85 tisíc psů a odhady počtu neohlášených se různí, celkově by se mohlo jednat o 90 až 120 tisíc psů. Za rok 2008 bylo v Praze za psy vybráno 55 milionů 362 tisíc korun. Tři čtvrtiny této částky zůstávají městským částem, čtvrtina jde do městské pokladny. Centrální evidence umožnila získat přehled o vývoji počtu přihlášených psů, jejich pohlaví, stáří, oblíbenosti plemen či jmen a další údaje o psech chovaných na území hlavního města. Největší počet psů byl hlášen v katastrálních územích Chodov (3 742), Stodůlky (3 241) a Žižkov (3 084). Nejvíce chovanými psi byli toho roku jezevčík, retriever a yorkshire. Přehled oblíbených ras však neuvádí křížence, kterých byla toho roku v Praze většina – přibližně 17 000. Povinné trvalé označení psů chovaných na území hlavního města Prahy a vedení jejich centrální evidence Magistrátem hl. m. Prahy bylo zavedeno vyhláškou č. 18/2004, výši poplatku psa stanovuje vyhláška č. 23/2003 s platností od 1. ledna 2004. Zdroj: stránky pražského magistrátu http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/zivot_v_praze/bezpecnost/psi_v_praze_vse_co_jste_o_nich_chteli.html [15. 1. 2019].

zvláště když běsnost je napadne. Konečně žádá i lidskost, aby se počet oněch bestii nepotřebných umenšil, neboť jak se to srovnává, když člověk vyzábělý a hladový při každém kroku tučného a líného psa viděti, ano i od něho napaden, a snad i kousnut býti má...“²¹

Na valné hromadě českého Spolku pro ochranu zvířat dne 23. května 1861 se členové usnesli na podání žádosti obci Pražské na zavedení daně ze psů. Výhodou by bylo, že by se výnosu z tohoto přepychu dalo využít pro dobročinné účely a počet psů by byl omezen a nebyla by ani sama zvířata sužována.²²

Dne 7. listopadu 1861 byla projednána žádost spolku na zasedání finanční komise pražského magistrátu, ale pro nedostatečnou podporu nebyla schválena ani jako bod pro zasedání. Znovu na pořad dne přišla otázka zavedení daně 9. února 1865, o totéž se tou dobou přimlouvalo i c. k. policejní ředitelství v Praze s odkazem na množící se problémy a těžkou práci pohodných.²³ Jednání na schůzi obecních starších hlavního města Prahy sice bylo tentokrát vcelku vstřícné k zavedení daně, po rozčilené diskuzi hlasovalo dokonce z přítomných zastupitelů 39 pro zavedení a jen 26 proti, ovšem návrh propadl, protože k ustavení nové daně byl třeba souhlas nadpoloviční většiny z celkového počtu 90 radních, tudíž 46.²⁴ Stejně problémy řešily i další obce a města.²⁵ Ty zasílaly petice Zemskému výboru království Českého o pomoc se zavedením daně. Navíc se množily i stížnosti pohodných na to, že Pražané nejen, že nedbají nařízení, ale že i „samo obecnstvo pražské brání pohodným v chytání psů“.²⁶

Po ztroskotaném hlasování na magistrátu byla sice celá záležitost ohledně daně ze psů odložena, ale 11. prosince 1868 podal pražský purkmistr doktor Klaudy nový

21 Posel z Prahy: občanské noviny. Praha: Václav Nedvídek, výtisk z 28. 3. 1859, s. 232.

22 Herman, František: Poznámky k novým pravidlům o vybírání daně ze psů. In: Věstník obecní Královského hlavního města Prahy 1904, roč. 7, s. 152.

23 Ti měli v Praze za úkol odstraňovat uhynulá zvířata, odchytávat psy, zabíjet nemocný dobytek. Ročně odchytily drnomistři na 2 tisíce psů, z nichž byla asi ¼ reklamována majiteli a bez dalšího pozorování po zaplacení penále 2–3 zlatých majiteli vrácena. Městská karanténní stanice (Contumazstation) pro nemocná nebo podezřelá zvířata sídlila v Sanytrové ulici 75-I (Salnitergasse), v místě dnešní budovy ČVUT za Rudolfinem, naproti Židovskému hřbitovu. Roku 1896 se přesunula na Vyšehrad, do čp. 10-VI.

24 Národní listy. Praha 5. 1. 1866, s. 5.

25 Pro venkov platilo oznámení c. k. místopředsedství z 28. května 1854, č. 12 758, jehož ustanovení se podobala nařízení c. k. krajské vlády. In: Egerer Anzeiger, ročník 1854. Kundmachung und andere Anzeigen, s. 4. – První daň ze psů byla zavedena v Berlíně již roku 1830. Po úspěchu zavedení taxy se přidala další německá města. Ve Vídni byla daň ze psů zavedena od 1. 4. 1869 a platily se 4 zlaté za zvíře, In: Wiener Zeitung. Wien 19. 2. 1869, s. 1.

26 Věstník obecní. Praha 1914, ročník 21, s. 152.

návrh „na zavedení daně psovské“.²⁷ Po projednání celé záležitosti se rada magistrátu usnesla na podání žádosti k českému zemskému sněmu o vydání zákona o zavedení daně ze psů a na oslovení okolních obcí, aby se k akci připojily. Bohužel, na jednání dne 19. srpna 1870 byla celá záležitost opět odložena.

Znovu na pořad dne přišlo jednání o psí dani v roce 1871 poté, co se v Praze zvýšil počet případů pokousání a vztekliny u psů. Navíc zemřelo několik pokoušaných lidí na vzteklinu. Pohodní hlásili nárůst počtu odchycených psů.²⁸ Dne 20. června 1871 byla zřízena komise, která měla vypracovat pravidla řečené daně.²⁹ Ta byla následně po dokončení práce 28. července 1871 schválena.³⁰ Sbor obecních starších vydal 20. prosince 1871 souhlas s návrhem a dne 6. února 1872 byla petice předána k projednání zemskému výboru. Ten dne 13. dubna 1872 sdělil radě, že podle noty c. k. místodržitelství „nevidělo se panu ministrovi vnitř předložiti návrh zemského výboru k Nejvyššímu schválení navrženého prozatímního zákona, poněvadž podle § 106 obecního zřízení královského hlavního města Prahy taková dávka může být zavedena pouze zákonem zemským a poněvadž sněm v této záležitosti neučinil ještě žádného usnesení“.³¹

Městská rada v Praze vzala výsledky jednání na vědomí 30. dubna 1872 a vše bylo opět odloženo.

Český zemský sněm přijal podání a návrh zemského výboru 21. října 1872 a předal jej 12. listopadu ke schválení sněmovní petiční komisi. Ta musela rozhodnout dvě sporné záležitosti. Za prvé se jednalo o kompetenční problém, aby bylo jasné, které úřady, zda státní či zemské, musejí otázku daně psovské vyřešit. C. k. české místodržitelství se odvolávalo na §§ 79 a 89 zřízení obecního a tvrdilo, že se jedná o finanční záležitost, tedy věc spadající pod zemskou vládu, naopak zemský výbor zastával názor opačný s tím, že se nejedná o opatření v první řadě finanční, nýbrž hlavně bezpečnostní, protože se všechny obce dovolávají přemnožení nehlídaných psů v ulicích a potřebu donutit lidi platbou daně k omezení počtu chovaných psů. Druhým problémem, který bylo třeba rozhodnout, byla otázka rozsahu zákona, zda má být vydaný pouze žádajícím obcím nebo pro všechny obce obecně. Petiční výbor zvážil k zavedení daně i doporučení mezinárodního zvěrolékařského shromáždění a dne 18. listopadu 1872 rozhodl, že se i přes správ-

27 Tamtéž.

28 Roku 1868 bylo pochyťáno 1864 psů, roku 1869 již 1920 psů. In: Věstník obecní. Praha 1914, ročník 21, s. 153.

29 Protokoly schůzí: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=AAc8FB5AFC5311D-F822500166F1163D4&scan=592#scan592> [15. 9. 2019].

30 Protokoly schůzí: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=AAc8FB5BFC5311D-F822500166F1163D4&scan=183#scan183> [15. 9. 2019].

31 Herman, F: Poznámky, s. 153.

né posouzení situace zemským výborem jedná o záležitost zemskou a že zákon bude platit pro všechny obce království Českého, které dodrží podmínky v zákoně obsažené, a doporučil zákon sněmu ke schválení. Vyslovil také souhlas se zněním návrhu zákona. Definitivně odhlasován byl na XVII. zasedání sněmu dne 26. listopadu 1872.³² Dne 29. března 1873 stvrdil císař Nejvyšším rozhodnutím schválení zákona, na kterém se sněm usnesl a předal jej ministrovi vnitra k dalšímu vyřízení. Zákon vyšel v Zemském zákoníku pro království České a byl dán na vědomost okresní i obecní samosprávě.³³

Zemský zákon č. 24 ze dne 29. března 1873 stanoví, že „obce mají právo uložit daň na držení psů v obvodu obce. Vyjmuti jsou jenom psi, kteří, jak dokázáno, nejsou ještě čtyři měsíce staří. Daň tato nesmí v obcích městských býti větší čtyř zlatých a v obcích venkovských větší dvou zlatých ročně z každého psa. Na psy, kteří ku hlídání domu a dvora na řetěze se drží, pak na psy, kteří k účelům živnostenským nebo hospodářským anebo přísežným personálem mysliveckým pro honbu se chovají, smí nanejvýše poloviční výměra daně uložena býti. Držitelé psů, z nichž se v některé obci země daň již platí, nejsou povinni platiti novou daň, když se v obci jiné zdržují jen na čas...“ Majitel psa za svoji platbu obdržel známku, kterou pověsil psovi na krk na obojek. Známky měly být vydávány při platbě, kovové, opatřeny vyraženým pořadovým číslem a rokem vydání a každý rok měly mít jinou formu pro snadnější kontrolu ze strany strážníků. Ražbu známek obstarávalo hospodářské oddělení magistrátu.

Dne 3. října 1873 byla pravidla projednána a schválena radou,³⁴ o pět dní později sborem obecních starších a 24. listopadu 1873 zemským výborem potvrzena správnost rozhodnutí vedení Prahy. Tím byla v Praze zavedena daň ze psů.

Takto formulovaná pravidla platila až do 5. května 1908, i když postupně byla upravována magistrátem výše platby, částka se postupně změnila ze čtyř zlatých na dvacet korun. Navíc od daně byli osvobozeni dodatečně i psi váleční, tedy zvířata užívaná k vojenským účelům. Ke zpřísnění došlo ještě vyhláškou magistrátu ze 28. října 1875 č. 99688 o zákazu vodění psů do veřejných místností, která byla rozšířena 21. dubna 1904 zákazem o vodění psů do obchodů s potravinami.³⁵

32 NA, fond Český zemský sněm, sign. 277, kart. 72.

33 Rakousko-Uhersko. Zákony a nařízení ve věcech okresní a obecní samosprávy na ten čas platné v království Českém. Díl II, Zákony o vyhošťování a honění postrkem, o dani ze psů, o ochraně vzdělávání země, nařízení proti tulákům a zahálčům. Sběrka zákonů; č. 19. Zákony a nařízení ve věcech okresní a obecní samosprávy, II. díl. Praha 1875, s. 343.

34 <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=AAC8FB64FC5311DF822500166F1163D4&scan=7#scan7> [15. 9. 2019].

35 Například do kostelů zakazovala vodit psy již vyhláška z 12. března 1801, protože honící se a štěkající psi rušili mše. – NA, PŘ I, č. 74, kart. 43.

Po zavedení daně byly každým rokem v listopadu rozdány majitelům domů soupisné blankety, kde každý musel uvést mimo jiné počet psů v domě, i s přesným údajem o věku, případně výslovně zapsat, že se v domě žádný pes nevyskytuje, aby nemohlo dojít k přehlédnutí. Pokud by psa majitel domu zatajil, byl by potrestán. Daň se platila jako luxusní, tedy celá najednou a napřed, splátky nebyly uznávány a dluhy byly vymáhány exekučně. Pokud někdo nezaplatil, pes mu byl odebrán a utracen.

Hned v roce 1874 vynesla daň ze psů městu 20 966 zlatých³⁶. Zavedení daně skutečně snížilo počet psů v Praze, takže již roku 1875 vynesla daň o 4 tisíce zlatých méně³⁷, po deseti letech, v roce 1884 platilo za psy již jen 2883 majitelů.³⁸ Mimo změny ve výši poplatků zůstávala ustanovení stejná, jaká byla schválena v roce 1873, což od počátku 20. století přinášelo mnohé problémy. Například v praxi docházelo k nedorozumění vzhledem k nejednoznačnému výkladu pojmu hlídací pes, jenž spadal do daňové skupiny s polovičním poplatkem. Někteří majitelé malých psů chovaných v bytě se snažili o uznání svého psíka za hlídacího argumenty, že pes hlídá byt případně kancelář.³⁹ Bylo proto nutno zákon a pojmy v něm uvedené zpřesňovat. Byly též zavedeny rozdílné známky podle výše plateb daně, pro sazbu vyšší žluté, pro poloviční bílé, by strážníci na ulici mohli rychle zjistit, do jaké kategorie plateb pes náleží. Daň ze psů se stala spolu s pivním krejcarem, daní z lihových nápojů, z masa, s daní bytovou apod. jedním z pravidelných samostatných příjmů obcí.⁴⁰

Podle znění zákona jak z roku 1850, tak 1873 museli pohodní odchytil každého volně pobíhajícího psa. Toho následně povinně na pohodnici prohlédl veterinář a zvíře muselo být do tří dnů vyreklamováno majitelem, který zaplatil pokutu. Nedostavil-li se majitel v určené lhůtě, bylo zvíře utraceno. V době kontumace, tedy v době akutního výskytu vztekliny, se lhůta zkracovala na jeden den.

Vzteklina se v Praze vyskytovala opakovaně. Trest za nedodržení předpisů ovšem mohl být majiteli vyměřen pouze v případě, že byl pes chycen a majitel se k němu hlásil.⁴¹ Toto nařízení můžeme vnímat jako kruté, ale vzteklina byla – a dodnes v ně-

36 Platby byly za 4 811 psů po 4 zlatých a za 354 psů po 2 zlatých. In: Pražský deník. Praha 3. 5. 1874, s. 2.

37 Bylo přihlášeno jen 3839 psů za 4 zlaté a 342 psů s daní za 2 zlaté. In: Český deník. Praha 25. 4. 1875, ročník 10, s. 2.

38 Herman, F.: Poznámky, s. 153.

39 Tamtéž, s. 154.

40 Sborník věd právních a státních. Zvláštní vydání z 8. 7. 1904, Praha 1903–1904, ročník 4, s. 575.

41 Problém vztekliny i jejího rozpoznání řešil již dvorský dekret z 28. dubna 1794, který uvádí, že každý pes, bez řádného obojku, na kterém má být uvedeno jméno majitele, a zároveň pobíhá bez dozoru, má být na místě utracen. Když roku 1824 opět hrozilo rozšíření vztekliny, vydalo městské hejtmánství nařízení, že každý pes, ať s obojkem či bez něj, leč volně pobíhající, musí být okamžitě utracen. In: Stelzig, F. X. A: Versuch, s. 104.

kterých zemích zůstává – jednou z obávaných chorob.⁴²

V době kontumace nesměli žádní psi ven na ulici bez vodítka a náhubku. Většinou byla kontumace zahájena po objevení případů vztekliny u několika psů v jednom obvodě, trvala po dobu několika měsíců, kdy byl jakýkoli samostatně pobíhající pes okamžitě usmrcen, a týkala se vždy i obvodů s vzteklinou postiženým obvodem sousedících. Výjimku měli někteří pracovní psi, ovšem jen po dobu vykonávání služby, potom opět museli být na řetěze. Tresty byly tvrdé, například podle vyhlášky obce Bubenečské z roku 1906⁴³ hrozilo majiteli vězení od 2 měsíců do 2 let, pokuta od 500 korun do 4000, a v případě, že zavinil svou neposlušností úmrtí, i tuhým vězením do 3 let.

Obavy z nákazy byly veliké, jak dokládají záznamy ve spisech policejního ředitelství i zemského výboru.⁴⁴

Přes veškeré obavy, námitky a protivenství byli psi i v 19. století svými pány i celkově veřejností milováni. Chovu psů v Praze ne příliš nakloněný lékař Franz X. Alois Stelzig se podivuje: „...Mohlo-li by toto bezprostřední připodobnění pro mnoho lidí být pohoršlivé, tak doufám na druhou stranu potěšit ty, pro něž je jejich psík víc než jejich manžel či příbuzní, ano, málem víc než své vlastní Já jej milují, a tuto lásku mu dávají najevo po dobu života, nebo po jeho skonu nádhernými památníky...“⁴⁵ a pokračuje: „Ačkoli dnes již pokojiví psíci mnoho ztratili jak co do počtu, tak i ze své bývalé vážnosti... tak povšimne si člověk přes jejich neúčinnost, že tato zvířata jsou příliš často upřednostňována i u nejnižších vrstev lidí, ačkoli je ke svému zajištění a ochraně svého majetku v žádném případě ne-

42 Vzteklna je jednou z celosvětově rozšířených nemocí, která ohrožuje zvířata i lidskou populaci. První vakcína proti vzteklině byla podána člověku již 6. června 1885, přesto ještě v období let 1919–1937 zemřelo na vzteklinu jen v Československu celkem 132 lidí. Situace se výrazně začala měnit po povinném očkování psů, které bylo zavedeno v lednu 1953. Poslední prokázané nakažení člověka vzteklinou u nás bylo v 60. letech 20. století na Kroměřížsku, ale původce nákazy byl „dovezen“ z Asie. Těžiště výskytu vztekliny se potom přesunulo do volné přírody, kdy bylo zvláště u lišek diagnostikováno několik set případů ročně. V 80. letech dosáhla vzteklina největšího rozšíření po celém území republiky. Po zahájení projektu orální vakcinace lišek v roce 1989 se situace začala zlepšovat. Česká republika má od roku 2004 status země prosté vztekliny (deklarováno ve věstníku OIE Disease Information č. 30 z 23. června 2004). Od té doby se objevila u nás vzteklina v několika případech u populace netopýřů, ale jedná se o specifickou formu. U terestriálních obratlovců se vzteklina u nás nadále nevyskytuje. (zdroj: Stránky veterinární správy ČR: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/vzteklina/> [15. 9. 2019]).

43 NA, PŘ I – komisariáty: Bubeneč H 23/9/1906.

44 NA, PŘ I, sign. H 175/10 nebo H177/6 1868.

45 Stelzig, F. X. A.: Versuch, s. 101 – Originální znění: „Sollte diese unmittelbare Anreihung an die Menschen Vielen anstößig sein, sodass hoffe ich anderseits jeden dadurch einer Freude zu machen, die ihr Schoosshündchen mehr als ihren Gatten und Verwandten, ja beinahe mehr als ihr eigenes Ich lieben, und diese Liebe durch Abkonterfeien desselben bei Lebzeiten, oder nach dessen Hinscheiden durch prachtvollte Monumente an den Tag legen...“

potřebují, přesto jsou jim ve velké míře po boku, a člověk se musí proto podívat, že narazí na jednoho až dva psy v takové rodině, která si svůj denní chléb téměř žebrotou musí získávat. Ale nejen to, také mnoho z nich ve velkých domech část masa, nebo jinou část potravy dostává, která by mnohému chudákovi denní hlad utišila, nebo že v menších domech psům dávají k žrádlu zbytky potravy, která by mohla sloužit jiným užitečným domácím zvířatům, například drůbeži, a také by mělo být bráno v potaz, jaké páchají psi škody, když svým štěkáním a poskakováním děsí, zvláště bázlivé a nemocné osoby, děti a těhotné ženy.⁴⁶ Avšak ne každý se stavěl ke psům odmítavě a na závěr lze úvahy podivného lékaře vyvážit slovy jeho současníka, středoškolského učitele přírodopisu Karla Starého: „Pes stává se psem, t. j. zvířetem člověku milým a potřebným teprve společností lidskou; pes bez vychování je sprostý vagabund, pes se špatným vychováním je rozmazlený ničema a teprve pes náležitě vychovaný stává se zvířetem společnosti lidské důstojným. Kdo takového psa má, nechť si ho váží a dbá...⁴⁷ a pokračuje: „...cvičením stává se pes zvířetem tak dokonalým, že mu neschází ničehož než mluva lidská. Člověk má ve psu nejvěrnějšího společníka a nejmilejšího přítele; pes naučí se sám mnohým věcem a dovtípí se velmi snadno, co má dělati; on se stal svým duševním a tělesným nadáním pravou rukou pána a živitele svého. K hlavním jeho ctnostem náleží věrnost, oddanost a velká láska k pánu svému, napotom ostražitost, bdělost a neobmezená vděčnost; pes je velice trpělivý a dá si od slabších soudruhů jakož i od dětí velmi mnoho líbit, nenávidí z celé duše své nepřátele svého pána a ctí jeho přátele. Pes je velice učenlivý a vtipný... Člověk volí rád psa za společníka svého, dobře věda, že nemá nad něj přítele věrnějšího a spolehlivějšího; člověk splácí psovi lásku láskou, přítulnost přátelstvím, oddanost shovívavostí; člověk trpí psa u stolu, ve světnici, ano i na loži svém, krmí jej, ošetřuje a léčí, když je nemocen; a když konečně pošel, truchlí pro něj jako pro svého přítele, v čemž však nikterak nevyčníká nad něho.“⁴⁸

46 Stelzig, F. X. A.: Versuch, s. 102. – Originální znění: „Obwohl dermal die Schoosshündchen an der Zahl und an ihrem ehemaligen Ansehen viel verloren haben, ...; so bemerkt man trotz ihrer Nutzlosigkeit, dass diese Thiere bei der niedrigsten Volksklasse nur allzu oft, obwohl sie ihrer zum Schutze und zur Bewahrung ihres Eigenthumes keineswegs bedürfen, doch im grossen Übermasse vorhanden sind, und man sich daher wundern muss, ein bis zwei Hunde in einer solchen Familie anzutreffen, die ihr tägliches Brod beinahe durch das Betteln sich erwerben muss. Nicht aber allein, dass vielen davon in grossen Häusern dieser Theil des Fleisches, oder anderer Nahrungsmittel zu Theil wird, der manchem Armen den täglichen Hunger stillen, oder dass in niedern Häusern dieselben diese Überbleibsel von Speisen auf zehren, die andern nützlichen Hausthieren, z. B. dem Geflügel zur Nahrung dienen könnten, sondern auch der Nachtheil, dass sie durch Bellen und Aufspringen, besonders die furchtsamen und kränklichen Personen, Kinder und schwangere Frauen erschrecken, dürfte einer Berücksichtigung werth seyn.“

47 Starý, K.: Život zvířat, s. 49–50.

48 Starý, K.: Život zvířat, s. 57.

Ale nikoli pouze Pražané a Češi vůbec byli a jsou vášnivými milovníky psů. Podle novinové zprávy v Českém deníku bylo například v roce 1913 v Anglii uspořádáno kinematografické představení pro 12 pozvaných psů, vítězů výstavy psů, kdy byly psům pouštěny snímky zvířat z Afriky. Pozvaní psíci však více ocenili až následný banquet.⁴⁹

Na závěr si lze oddechnout a konstatovat, že přesto, že se láska Pražanů k čtyřnohým společníkům rozhodně neumenšila a ani počty těchto zvířat v ulicích a parcích neklesly, po více než sto letech se poměry hygienické co se týče čistoty ulic i bytů, kde psi žijí, znatelně zlepšily. A za to děkujeme mimo jiné též poplatkům psovským, jež již více než 145 let věrně platíme.

49 Český denník. Plzeň 8. 8. 1913, s. 7.

Hunde, Hundebesitzer und die Einführung der Hundesteuer in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts in Prag

Die Gestalt eines Menschen, der einen Hund ausführt, ist heute auf den Straßen und in den Parks der Städte und Dörfer eine ganz gewöhnliche Erscheinung. Die Mehrzahl der Hundebesitzer entrichtet regelmäßig für den Hund Gebühren und sorgt sich um seine zottigen Begleiter. Es ist jedoch nicht geläufig bekannt, welche Beziehungen, Verhältnisse und Gesetze hinsichtlich der Hunde und ihrer Besitzer in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts galten, wie damals die Besitzer ihre Schützlinge schätzten und wie sie sich um diese sorgten, an welche Gesetzen sie sich halten mussten und warum. Der Artikel beleuchtet die Arbeit der Prager Polizei und schenkt der Entwicklung der damals gültigen Gesetze und der hygienischen Situation Aufmerksamkeit, und zwar auf der Grundlage der Akten aus dem Bestand der Polizeidirektion Prag I, des Landesausschusses III und des Böhmisches Landtags.

Dogs, dog owners and introduction of dog tax in Prague in the latter half of the 19th century

A person walking his/her dog is a common phenomenon in streets and parks of today towns and villages. Most of these dog owners regularly pay fees for their dogs and take care of them. However, it is not a matter of common knowledge which conditions and rules applied regarding dogs and their owners in the latter half of the 19th century, in which way owners appreciated their pets, how they took care of them, which regulation they had to abide by and why. The paper focuses on work of Prague police, it pays attention to the regulation valid at that time and to hygienic situation, based on sources from the archives of Prague Police Headquarters I (PŘ I), Land Committee III (ZV III) and Bohemian Diet (ČZS).